

УДК 336.71:346.92

DOI:10.32680/2409-9260-2023-5-6 -306-307-62-71

МОДЕЛІ ДИФУЗІЇ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ КОМПЛАЄНСУ В ЛОКАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНСЬКИХ БАНКІВ

Шелудько С. А., кандидат економічних наук, доцент, керівник проектів та програм Департаменту оцінки та заставних операцій, ПАТ Акціонерний банк «Південний», м. Одеса, Україна

e-mail: s.szeludko@gmail.com

ORCID: 0000-0003-0636-4940

***Анотація.** Статтю присвячено економіко-правовому дослідженню моделей дифузії міжнародних стандартів комплаєнсу в локальному праві українських банків. Для визначення специфіки висвітлення окремих аспектів дотримання норм застосовано метод компаративного аналізу відповідних внутрішніх документів 15 найбільших установ. Визначено ключові ризики узагальненого підходу до адаптації світової практики в прикладні моделі забезпечення комплаєнсу вітчизняних банків, подано основні рекомендації для пом'якшення негативних наслідків їх реалізації. Охарактеризовано організаційно-правові особливості запровадження міжнародних стандартів з регулювання комплаєнсу в практиці НБУ. Проаналізовано кодекси поведінки (етики) та аналогічні документи системно важливих банків України в розрізі класифікаційних груп. Обґрунтовано спільні та відмінні риси розглянутих актів локального права. Отримані результати мають прикладну цінність через урахування зазначених моделей дифузії міжнародних стандартів комплаєнсу при розробці внутрішнього нормативного забезпечення банків з питань відповідності вимогам.*

***Ключові слова:** комплаєнс, банк, міжнародні стандарти, локальне право, корпоративна етика.*

MODELS OF INTERNATIONAL COMPLIANCE STANDARDS' DIFFUSION INTO LOCAL LAW OF UKRAINIAN BANKS

Sheludko Sergii, Ph.D. in Economics, Associate Professor, Project & Program Manager of the Department of Valuation and Collateral Operations, Pivdenny Bank PJSC, Odesa, Ukraine

e-mail: s.szeludko@gmail.com

ORCID: 0000-0003-0636-4940

***Abstract.** The paper is devoted to the economic and legal study of models of international compliance standards' diffusion into local law of Ukrainian banks. It is used the method of comparative analysis of relevant internal documents of 15 largest institutions to determine the specifics of coverage of certain aspects of compliance. It is identified the key risks of the generalized approach to the adaptation of world practice into applied models for ensuring the compliance of domestic banks. It is provided the main recommendations for mitigating the negative consequences of implementing the specified challenges. It is characterized the organizational and legal features of the introduction of international compliance regulation standards in the practice of the NBU. It is analyzed the Codes of conduct (ethics) and similar documents of systemically important banks of Ukraine. Since the sample was represented by state, foreign and private Ukrainian banks, as a result, not only the key features of the analyzed documents were determined for each institution, but also the common and distinctive within the framework of classification groups were identified. Therefore, state banks focus on avoiding conflicts of interest and responsible use of property, banks with foreign capital – on protecting consumer rights and compliance with financial monitoring requirements, and private domestic banks – on relations with own shareholders and employees' compliance with corporate style. The common feature of the considered acts of local law is the emphasis on relations with customers and competitors, proper handling of confidential information, procedures for cooperation with partners, suppliers and agents, maintaining a high culture of risk management, prevention of any manifestations of corruption, abuse of official position, bribery with special attention to giving and receiving gifts. The obtained results have an applied value due to considering the specified models of international compliance standards' diffusion in the development of internal normative support of banks on compliance issues.*

***Keywords:** compliance, bank, international standards, local law, corporate ethics.*

JEL Classification: G210; K230; M140.

Постановка проблеми. Банківські установи відіграють важливу роль у сучасній економіці будь-якої країни. Оскільки операції, що вони здійснюють, є складними та ризикованими, банки повинні ефективно управляти своєю діяльністю та дотримуватись відповідних правил і норм. Один з ключових аспектів успішного функціонування банківських установ полягає у забезпеченні стану виконання вимог – комплаєнсу. Це означає, що банки мають встановлювати внутрішні правила, процедури та засоби контролю, спрямовані на дотримання законодавчих норм, регуляторних вимог і кращих світових практик. Дослідження особливостей закріплення таких міжнародних стандартів дозволяє отримати

обґрунтоване уявлення про ступінь їх адаптації в повсякденні бізнес-процеси та механізми із забезпечення комплаєнсу, тому становить актуальне наукове завдання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Організаційно-правовим засадам комплаєнсу присвячені публікації О. Драчевської, О. Ковалишина, П. Матвєєва, М. Можаровського, С. Подоляка, Л. Правдивої, С. Теленика, В. Чернишової, однак їх дослідницькі завдання фокушуються лише на загальнонаукових аспектах. Проблеми банківського комплаєнсу з більшою ретельністю досліджувалися зарубіжними вченими, такими як Дж. Гріффіт, Б. ван Роєм, Л. де Кокер, Дж. Міллер, які вивчають окремі правові та етичні механізми регулювання та саморегулювання банків, їхніх працівників і клієнтів у процесі надання та отримання банківських послуг.

Відокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми. Ефективне впровадження та застосування кращих світових практик комплаєнсу має важливе значення для підвищення рівня довіри до банківської системи та забезпечення її стабільності. Втім, актуальний науковий дискурс – як економічний, так і правничий, – не приділяє достатньо уваги стану адаптації міжнародних стандартів комплаєнсу у внутрішніх нормативних документах українських банків.

Мета дослідження. Враховуючи зазначене, метою дослідження є економіко-правовий аналіз моделей дифузії міжнародних стандартів комплаєнсу в локальному праві українських банків (на прикладі 15 найбільших, системно важливих установ).

Методологічну базу дослідження складають загальнонаукові (аналіз і синтез, дедукція та індукція, евристична екстраполяція тощо) та спеціальні економіко-правові методи, зокрема аналітично-правовий та компаративний аналіз. Інформаційну базу складають профільні наукові публікації, законодавство України та акти локального права вибраних банків.

Основний матеріал. Зростаючий вплив глобалізації та ускладнення вимог міжнародних фінансових організацій актуалізує необхідність українських банків відповідати міжнародним стандартам у всіх аспектах своєї діяльності, в т.ч. й у забезпеченні комплаєнсу. Головним викликом у запровадженні кращих світових практик є те, що наразі не вистачає достатньо універсальних показників, щоб оцінити, чи внутрішні нормативні документи з комплаєнсу, перебуваючи в центрі уваги такої кількості регуляторних настанов, справді зменшують імовірність та число порушень [1, с. 599]. Поєднання інформаційних прогалів, спотворених цінностей та практичних труднощів пояснює, чому комплаєнс-програми частіше містять опис бажаного стану дотримання норм, ніж перевірені засоби досягнення повної відповідності ним.

У першу чергу, вагому роль грає той факт, що державний та приватний примус за своєю природою зосереджений на виявленій поведінці, а не на попередженні гіпотетичних порушень. Комплаєнс-заходи можуть не стати запорукою довіри до банку з боку НБУ, якщо вони фактично не спроможні запобігти неприйнятній поведінці, незалежно від того, наскільки обґрунтованими ці заходи були – у США навіть особи приватного права позиваються щодо неналежно вжитих комплаєнс-заходів [2, с. 836-837]. Іншими словами, спроби правозастосування страждають від упередженості результатів: негативні результати або незаконна поведінка спонукають до дій, тоді як позитивні результати та законна поведінка залишаються непоміченими та не викликають – або майже не викликають, – жодної реакції. Насправді корпорації з надійними комплаєнс-програмами можуть піддаватися більшому ризику звинувачень у невідповідності, оскільки ефективні програми мають виявляти слабкі місця, якими можуть скористатися регулятори, юристи-позивачі та журналісти-розслідувачі.

По-друге, банки мають небагато шансів заздалегідь дізнатися, які заходи з комплаєнсу допоможуть запобігти порушенням, але збір інформації про ефективність може генерувати зовнішні ризики, пов'язані з можливим розголошенням інформації про тестування на відповідність вимогам. Значні суми можуть бути витрачені на підтвердження комплаєнс-програми лише для того, щоб виявити, що вона є неефективною. Серйозні зусилля з аналізу дієвості вимагають перевірки поведінки співробітників на наявність порушень, що може викликати недовіру та занепокоєння серед тих, кого перевіряють. Відтак більшість комплаєнс-офіцерів віддає перевагу зосередженню на навчанні з базових юридичних та етичних зобов'язань, акцентуючи увагу виключно на фактах розслідування внутрішніх скарг, а потім – коригуючи навчальні плани з метою усунення прогалів в обізнаності щодо норм, які найчастіше порушуються відповідно до отриманих повідомлень.

По-третє, наявність удаваного, «косметичного», а не реального стану комплаєнсу може бути наслідком браку аргументації на користь останнього. Дійсно, у той час, коли компанії з реального сектору внаслідок дотримання норм можуть розраховувати на відповідний приріст продажів або зростання курсу акцій, банки не можуть похизуватися фінансовим результатом від правдивої відповідності вимогам: законна поведінка буде нічим не

примітною, а незаконна наносить лише збитки (у вигляді штрафів і санкцій).

Поза тим, серйозні проблеми як теоретичного, так і практичного характеру можуть виникати у зв'язку з адаптацією внутрішньобанківських стандартів комплаєнсу до міжнародних вимог, безвідносно до правових норм, що по-різному регулюють одні й ті ж самі питання в юрисдикціях різних країн. Доцільно розглянути найбільш поширені приклади таких ситуацій та проаналізувати можливі варіанти усунення протиріч, що пропонуються закордонними правниками.

Першою типовою ситуацією щодо розбіжностей між очікуваннями банку від імплементації закордонного досвіду та національними правовими стандартами є впровадження паралельно з офіційною т.зв. матричною організаційною структурою, що відрізняється від визначеною законодавством, нормативно-правовими актами регулятора (у випадку України – НБУ) та статутними документами банку [3, с. 696]. Ця форма організації управління широко застосовується в банківських установах через свою еластичність та продуктивність, оскільки полягає в нав'язуванні додаткових ліній підзвітності (зазвичай, у вигляді ділових, а не формальних зв'язків), метою чого є забезпечення прямого підпорядкування співробітників одного підрозділу керівнику іншого, або навіть встановлення міжбанківської ієрархії (коли установи належать до одної банківської групи). В результаті запровадження такого типу напівофіційного (але цілком неформального) організаційного підпорядкування щоденні рішення щодо діяльності певної структурної одиниці де-факто ухвалюються в центрах, розташованих поза формальними органами управління [4, с. 14-17]. Подібні ситуації не лише не є рідкістю – більшість сучасних банків, особливо транснаціональних, функціонують за принципом подвійної лінії підпорядкування співробітників, що очевидно суперечить вимогам національного права.

Назагал українське законодавство не містить заборони або обмежень щодо будь-яких форм організаційної структури: частина третя ст. 64 Господарського кодексу надає будь-якому підприємству право визначати її самостійно [5, ст. 64], що підтверджується й положенням Закону України «Про акціонерні товариства», відповідно до якого структура управління визначається в статуті [6, ст. 4, 15], а її зміна вільно допускається за рішенням загальних зборів акціонерів [6, ст. 39]. Профільний закон лише уточнює, що в банках визначення та зміни до організаційної структури вносить Рада [7, ст. 39]. Разом із тим, внаслідок усталення матричної форми організації діяльності в банку виникають практичні ускладнення у вигляді потенційних або реальних порушень нормативних вимог. Це може проявлятися в таких аспектах:

- втрата відповідності трудовому законодавству (наприклад, службове підпорядкування, розподіл робочого часу, черговість відпусток і відряджень, оплата праці та преміювання);
- втрата відповідності податковому законодавству (зокрема, облік авансових платежів, проведення трансфертних розрахунків, нарахування та виплата заробітної плати та інших виплат);
- втрата регуляторної відповідності (в першу чергу, шляхом викривлення бізнес-моделі та бізнес плану через їх побудову без урахування реальних виробничих зв'язків і ресурсів).

Принципово важливим є те, що подібні джерела порушень вимог до належної системи корпоративного управління в банку не лише суперечать чинному законодавству та нормативним вимогам НБУ, а й можуть зрештою стати причиною позбавлення банківської ліцензії, оскільки створюють хибне уявлення про дійсну бізнес-модель банківської установи. Міжнародні стандарти комплаєнсу не містять готового рішення для розв'язання такого комплаєнс-конфлікту, проте своєрідним компромісом є поширене в практиці використання «подвійної ієрархії»: матричне підпорядкування будується таким чином, аби кожен зі співробітників звітував перед неформальним керівником, який посідає вищу посаду, ніж формальний начальник. Цей принцип отримав назву «функціональної» або «пунктирної» підзвітності (англ. functional, dotted reporting lines) – на протигагу організаційній або «суцільній» підзвітності (англ. solid reporting lines) відповідно до вимог національного права.

Варто відзначити, що навіть таке компромісне рішення має фундаментальні вади з точки зору регуляторного комплаєнсу: у випадку управління ризиками делегування рішень за межами формально визначеного підрозділу фактично означає кваліфіковане порушення вимог профільного Положення НБУ [8] і тягне за собою застосування суттєвих заходів впливу.

Іншою прикладовою ситуацією, що демонструє прикладні проблеми комплаєнсу в процесі адаптації світового досвіду, є взяття за зразок керівні принципи закордонного регулятора,

що приписують поведінку, відмінну від очікуваної в країні резиденції. Подібні випадки особливо часто відмічаються в діяльності дочірніх банків великих транснаціональних фінансових груп, управління яких зосереджено в домашній країні материнського банку. Хоча більшість міжнародно-правових документів з питань комплаєнсу, зокрема й розглянуті вище методичні рекомендації Базельського комітету з банківського нагляду, визнають необхідність узгоджувати національні та іноземні регуляторні вимоги в рамках забезпечення комплаєнсу [9, п. 46], практика свідчить, що зазвичай такі ситуації провокуються поза прагненнями самого банку. Зокрема, це може бути пов'язане з тим, що у великих фінансових центрах світу (Нью-Йорк, Лондон, Токіо, Франкфурт) місцеві органи банківського нагляду та контролю активно втручаються в діяльність транснаціональних банків, а їх контроль часто приймає ультимативну форму щодо діяльності материнських установ на слаборозвинутих, віддалених ринках [10, с. 460-463]. Інший важіль впливу пов'язаний із регулятивним впливом на корпоративне управління, що тягне накладення на центри ухвалення рішень зобов'язання підлаштовувати правове середовище комплаєнсу на місцях до вимог, які не завжди кореспондують з настановами місцевих центральних банків.

З правової точки зору, подібний стан речей породжує інтервенцію регулятора країни материнського банку до сфери відповідальності регулятора дочірньої установи. Зазвичай це відбувається через внутрішні корпоративні стандарти, створені службою з комплаєнсу, яка в цьому випадку виконує функцію передавальної ланки регулятивних зобов'язань із закордонних ринків до місцевих. Ідеться про вимоги, що можуть стосуватися різних аспектів діяльності банку: від вимог до капіталу, забезпечення безперервності діяльності, звітування перед органами нагляду, до організаційної структури та корпоративної соціальної відповідальності. У випадку, коли сторонні регуляторні стандарти є жорсткішими за місцеві, юрисдикційного конфлікту зазвичай вдається уникнути. Протиріччя виникають у ситуаціях, за яких привнесені нормативні вимоги наявні в країні материнського банку, проте відсутні в країні дочірньої установи.

Найпоширенішим прикладним способом уникнути описаних випадків є дотримання закордонних стандартів зі спеціальним застереженням, що комплаєнс з такими вимогами не має чинити негативний вплив на повсякденну діяльність банку. При цьому місцевий регулятор, як правило, не інформується про детальний обсяг додаткових зобов'язань, що їх бере на себе дочірній банк, за винятком випадків, коли в національному законодавстві присутня пряма вимога подати таку інформацію. Звичайно, встановлення конкретного ступеня порушення чинних регуляторних вимог через використання в діяльності невласливих місцевому правовому полю настанов залежить від рівня деталізації відповідних категорій у законодавстві обох країн.

Можна підсумувати, що переважним джерелом проблем у розглянутих ситуаціях є спосіб закріплення міжнародно-правових норм з комплаєнсу у внутрішньобанківських документах. Неузгодженість та брак пріоритизації розрізнених вимог, стандартів і принципів можуть щоденно породжувати юрисдикційні та етичні дилеми перед банком і його персоналом. Натомість продумані, впорядковані та гармонізовані з чинним законодавством внутрішні кодекси поведінки та методичні документи дозволятимуть суттєво мінімізувати комплаєнс-ризик і полегшити забезпечення повноцінного дотримання норм.

З метою аналізу актуального стану дифузії кращих світових рекомендацій у практику забезпечення комплаєнсу в банках України доцільно здійснити компаративний аналіз актів локального права вибраних установ. Враховуючи мету та завдання цього дослідження, вибірку було сформовано з 15 системно важливих банків відповідно до чинного переліку станом на 1 січня 2023 р. [11]. Варто зазначити, що системно важливими визнаються установи, діяльність яких справляє вплив на стабільність всієї банківської системи [7, ст. 2]. Кількісні показники суттєвості такого впливу регулярно обчислюються НБУ, виходячи з критеріїв розміру, ступені фінансових взаємозв'язків і напрямів діяльності банку [12, п. 4]. Наразі до переліку системно важливих банків належать:

- всі чотири державних (ПриватБанк, Ощадбанк, Укрексімбанк, УКРГАЗБАНК);
- шість установ іноземних банківських груп (Райффайзен Банк, УКРСИББАНК, ОТП БАНК, СЕНС БАНК, КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК, КРЕДОБАНК);
- п'ять найбільших банків з приватним українським капіталом (ПУМБ, УНІВЕРСАЛ БАНК, Південний, ТАСКОМБАНК, А-БАНК).

Здійснювати порівняння внутрішньобанківських документів з комплаєнсу доцільно за групами, оскільки такий підхід дозволяє виявити загальні характеристики локального права відносно структури власності, а також є підготовчим етапом до верхньорівневого

компаративного аналізу. Відтак, розпочати доцільно з порівняння банків з державною участю (табл. 1).

У табл. 1 в агрегованому вигляді представлено порівняння змісту внутрішньобанківських кодексів, що закріплюють норми належної поведінки та корпоративної етики в установах з державною часткою. Спільність структури власності, проте, позначається виключно на однаковій назві та високому ступені ідентифікації окремих положень – змістовне наповнення розглянутих документів демонструє різочі відмінності в кодифікації належної поведінки співробітників. Хоча, крім Укргазбанку, всі документи декларують гармонізацію з міжнародно-правовими актами, їхній перелік відрізняється: ПриватБанк і Укрексімбанк урахували рекомендації Базельського комітету з банківського нагляду, натомість Ощадбанк брав до уваги звичай ділового обороту та не специфіковану «кращу міжнародну практику». Заслуговує на увагу використання Укрексімбанком рекомендацій Організації економічного співробітництва та розвитку щодо протидії корупції, хабарництву та впровадження доброчесності у державних підприємствах [13].

Таблиця 1

Ключові риси внутрішнього нормативного документу з комплаєнсу системно важливих банків України з державною часткою

Ознаки порівняння	Назва банку				
	ПриватБанк	Ощадбанк	Укрексім-банк	Укргазбанк	
Назва та рік видання чинного документу	Кодекс поведінки (етики), 2022	Кодекс поведінки (етики), 2021	Кодекс поведінки (етики), 2022	Кодекс поведінки (етики), 2019	
Ступінь структурування та ідентифікації положень	висока	висока	висока	висока	
Урахування міжнародних засад	так	так	так		
Сфери застосування:	Відносини з: - акціонерами		так		
	- клієнтами	так	так	так	
	- партнерами	так	так	так	
	- конкурентами	так	так	так	
	- органами влади		так	так	
	- ЗМІ		так		
	Конфлікт інтересів	так	так	так	
	Управління ризиками		так	так	так
	Захист прав споживачів			так	так
	Майно банку	так		так	так
	Корупція			так	так
	Фінансовий моніторинг		так	так	
	Конфіденційність		так	так	так
	Подарунки	так	так	так	так
	Етикет і зовнішній вигляд		так	так	
	Соціальні мережі		так		
Громадське життя		так	так		
Екологія				так	
Порядок відповідальності за порушення вимог	не розкрито	детально описано	не розкрито	не розкрито	

Джерело: складено на підставі внутрішніх документів вказаних банків.

За предметним покриттям комплаєнс-нормами найповнішими є кодекси Ощадбанку та Укрексімбанку, у той час як документи двох інших установ мають вдвічі меншу сферу застосування. Примітно, що чи не єдиним питанням, увагу якому приділено скрізь, є поведження з подарунками, в т.ч. їх дарування та прийняття. Достатня кількість норм стосується також етичних аспектів взаємовідносин з клієнтами, партнерами та конкурентами, запобігання конфліктам інтересів, культурі управління ризиками, відповідальному використанню банківського майна, поведженню з конфіденційними даними. Внутрішні документи Ощадбанку та Укрексімбанку додатково регулюють особисту сторону життя співробітників, встановлюючи вимоги до корпоративного стилю в одязі та косметиці, обмежуючи публічні прояви участі в суспільно-політичному та релігійному житті та, навіть, визначаючи правила поведінки в соціальних мережах.

Хоча всі кодекси визначають міру відповідальності за неприйнятну поведінку (зазвичай, у формі дисциплінарного стягнення), процедурні питання реалізації механізму встановлення обставин, доведення провини та обрання покарання деталізовано лише в документі Ощадбанку.

Наступним кроком є аналогічне дослідження внутрішніх кодексів поведінки банків з іноземним капіталом (табл. 2).

Зміст табл. 2 свідчить, що в кодифікації норм з комплаєнсу в банках з іноземним капіталом існує значно більший плюралізм. Оскільки ці установи є дочірніми банками міжнародних фінансових груп, деякі не мають суто українського нормативного документу, а спираються на відповідні кодекси для всієї групи напряму (Райффайзен Банк, Укрсиббанк, Креді Агріколь Банк) чи опосередковано (Кредобанк). Структурна організація положень цих документів відрізняється меншим ступенем ідентифікації окремих норм, а кодекс поведінки BNP Paribas Group взагалі представлено у вигляді наочної ілюстрованої брошури, де, крім самих правил, подано й типові ситуації та запитання, що можуть виникати внаслідок дотримання або недотримання норм. Неочікуваним є слабка поширеність згадок про гармонізацію з міжнародними стандартами з комплаєнсу (є лише в документах Укрсиббанку та ОТП Банку). Тематичний спектр аналізованих кодексів є порівнюваним за обсягом, найбільш широко норми щодо різних сфер представлено у внутрішніх документах Райффайзен Банку та Креді Агріколь Банку. Солідарно високу увагу всі банки приділяють відносинам з клієнтами та конкурентами, захисту прав споживачів і конфіденційності інформації, а також боротьбі з корупцією. Достатньо широко розглянуто питання дотримання фінансового моніторингу, належному поведженню з подарунками, турбота про екологію та використання соціальних мереж.

Таблиця 2

Ключові риси внутрішнього нормативного документу з комплаєнсу системно важливих банків іноземних банківських груп

Ознаки порівняння	Назва банку					
	Райффайзен Банк	Укрсиббанк	ОТП Банк	Сенс Банк	Креді Агріколь Банк	Кредобанк
Назва та рік видання чинного документу	Кодекс корпоративної поведінки, 2023	Кодекс поведінки, 2021	Кодекс етики, 2022	Кодекс корпоративної етики, 2021	Кодекс поведінки, 2022	Кодекс етики, 2022
Ступінь структурування та ідентифікації положень	високий	низький	середній	низький	середній	високий
Урахування міжнародних засад		так	так			

Сфери застосування:	Відносини з: - акціонерами	так					
	- клієнтами	так	так	так	так	так	так
	- партнерами	так ¹			так	так	так
	- конкурентами	так	так	так	так	так	так
	- органами влади	так				так	
	- ЗМІ		так				
	Конфлікт інтересів	так	так	так		так	
	Управління ризиками		так	так	так		так
	Захист прав споживачів	так	так	так	так	так	так
	Майно банку	так			так	так	так
	Корупція	так	так	так	так	так	так
	Фінансовий моніторинг	так	так	так		так	так
	Конфіденційність	так	так	так	так	так	так
	Подарунки	так		так	так	так	так
	Етикет і зовнішній вигляд						
	Соціальні мережі	так		так		так	
Громадське життя			так		так		
Екологія	так	так			так		
Порядок відповідальності за порушення вимог	не розкрито	не розкрито	не розкрито	не розкрито	не розкрито	не розкрито	

¹ Розкрито окремих кодексів з поведінки з постачальниками

Джерело: складено на підставі внутрішніх документів вказаних банків.

Натомість жоден з порівнюваних кодексів не містить вимог до зовнішнього вигляду співробітників – більше того, в окремих документах цілі розділи присвячено боротьбі з дискримінацією, гендерній, расовій і релігійній рівності тощо. Не розкривається детально ані міра покарання, ані механізм притягнення до відповідальності за порушення норм з комплаєнсу: документи обмежуються викладенням порядку анонімних повідомлень щодо фактів неприйнятної поведінки.

Доцільно відтак простежити особливості внутрішніх документів з комплаєнсу банків з приватним українським капіталом (табл. 3).

У табл. 3 розкрито засади внутрішніх документів з комплаєнсу банків з українським капіталом. На противагу установам іноземних банківських груп, кодекси вітчизняних банків здебільшого характеризуються високим ступенем структурування та дещо ширшим визнанням міжнародних стандартів. Змістовна наповненість, при цьому, суттєво відрізняється за обсягом і спрямуванням: у спільному колі зору лишаються вимоги щодо взаємодії з клієнтами, партнерами та конкурентами, культура ризик-менеджменту, антикорупційна діяльність. Характерною є розлогість глав, присвячених корпоративному стилю в одязі, боротьбі зі шкідливими звичками та збереженню банківської таємниці. Критично мало уваги приділено проблемам екології та співпраці зі ЗМІ. Натомість, як і в попередній групі документів, кодекси українських банків обходять питання порядку застосування заходів

впливу до порушників етичних вимог.

Таблиця 3

Ключові риси внутрішнього нормативного документу з комплаєнсу системно важливих банків з приватним капіталом

Ознаки порівняння		Назва банку				
		ПУМБ	Універсал Банк	Південний	ТАС комбанк	А-Банк
Назва та рік видання чинного документу		Кодекс корпоративної етики, 2022	Кодекс поведінки (етики), 2022	Кодекс етики, 2020	Кодекс поведінки (етики), 2021	Кодекс корпоративної етики та поведінки, 2021
Ступінь структурування та ідентифікації положень		висока	висока	висока	висока	середня
Урахування міжнародних засад		так	так		так	
Сфери застосування:	Відносини з: - акціонерами	так		так	так	так
	- клієнтами	так	так	так	так	так
	- партнерами	так	так	так	так	так
	- конкурентами	так	так	так	так	так
	- органами влади			так	так	так
	- ЗМІ				так	так
	Конфлікт інтересів			так		так
	Управління ризиками	так	так	так	так	так
	Захист прав споживачів		так			
	Майно банку			так		так
	Корупція	так	так	так		так
	Фінансовий моніторинг		так	так		так
	Конфіденційність		так	так	так	так
	Подарунки		так	так		так
	Етикет і зовнішній вигляд	так		так	так	так
	Соціальні мережі			так		
	Громадське життя	так		так		
Екологія						
Порядок відповідальності за порушення вимог		детально описано	не розкрито	не розкрито	не розкрито	не розкрито

Джерело: складено на підставі внутрішніх документів вказаних банків.

Підводячи підсумки компаративного аналізу, можна стверджувати, що спільною рисою розглянутих актів локального права є акцентуація на:

- взаємовідносинах з клієнтами та конкурентами;
- належному поводженні з конфіденційною інформацією;

- порядку співпраці з партнерами, постачальниками та агентами;
- підтримці високої культури управління ризиками;
- запобіганню будь-яких проявів корупції, зловживання службовим становищем, хабарництва з особливою увагою до дарування та отримання подарунків.

Основні відмінності між документами, що розроблені банками з різних класифікаційних категорій, полягають в різному ступені структурування та ідентифікації окремих положень (включно з діаметрально протилежними підходами до внутрішньої організації кодексів – від класичних нормативних актів до ілюстрованих брошур), а також у пред'явленні додаткових вимог до поведінки в різних аспектах професійного та особистого життя співробітників:

- державні банки концентрують увагу на уникненні конфліктів інтересів і відповідальному використанню службового майна;
- банки з іноземним капіталом – на захисті прав споживачів і дотриманні вимог фінансового моніторингу;
- приватні українські банки – на відносинах з власними акціонерами та дотриманні працівниками корпоративного стилю у зовнішньому вигляді.

Висновки. Отже, проведене дослідження дозволило встановити наявність трьох моделей дифузії міжнародних стандартів комплаєнсу в локальному праві українських банків, відповідно до приналежності аналізованих установ до групи державних, іноземних або приватних вітчизняних. Відтак, державні банки концентрують увагу на уникненні конфліктів інтересів і відповідальному використанню службового майна, банки з іноземним капіталом – на захисті прав споживачів і дотриманні вимог фінансового моніторингу, а приватні українські банки – на відносинах з власними акціонерами та дотриманні працівниками корпоративного стилю у зовнішньому вигляді. Спільною рисою моделей є акцентуація на взаємовідносинах з клієнтами та конкурентами, належному поводженні з конфіденційною інформацією, порядку співпраці з партнерами, постачальниками та агентами, підтримці високої культури управління ризиками, запобіганню будь-яких проявів корупції, зловживання службовим становищем, хабарництва та увагою до дарування та отримання подарунків.

Список літератури

1. Parker, C. The Compliance Trap : The Moral Message in Responsive Regulatory Enforcement. *Law & Society Review*, 2006. No. 40(3). P.591-622.
2. Arlen, J. The Potentially Perverse Effects of Corporate Criminal Liability. *The Journal of Legal Studies*, 1994. Vol. 23(2). P. 832-867.
3. Fairfax, L.M. The Rhetoric of Corporate Law: The Impact of Stakeholder Rhetoric on Corporate Norms. *The Journal of Corporation Law*, 2006. No. 31. P. 675-713.
4. Stiglitz, J. Multinational Corporations: Balancing Rights and Responsibilities. *Proceedings of the ASIL Annual Meeting*, 2007. No. 101. P. 3-60.
5. Господарський кодекс України : Закон України № 436-IV від 16.01.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення 15.06.2023).
6. Про акціонерні товариства : Закон України № 2465-IX від 27.07.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20>. дата звернення 15.06.2023).
7. Про банки і банківську діяльність : Закон України № 2121-III від 07.12.2000 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>. дата звернення 15.06.2023).
8. Про затвердження Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах : Постанова Правління Національного банку України від 11.06.2018 № 64. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0064500-18> дата звернення 15.06.2023).
9. Basel Committee on Banking Supervision (2005). Compliance and the compliance function in banks. URL: <https://www.bis.org/publ/bcbs113.htm>. дата звернення 15.06.2023).
10. Muchlinski, P.T. *Multinational Enterprises and the Law*. 3rd ed. Oxford : Oxford University Press. 2021. 912 p.
11. Про визначення системно важливих банків : Рішення Правління Національного банку України від 08.03.2023 №95-рш. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Decision_08032023_95-

rsh. дата звернення 15.06.2023).

12. Про затвердження Положення про порядок визначення системно важливих банків : Постанова Правління Національного банку України від 25.12.2014 № 863. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0863500-14#n11>. дата звернення 15.06.2023).

13. Organization for Economic Co-operation and Development (2019). Guidelines on Anti-Corruption and Integrity in State-Owned Enterprises. URL: <https://www.oecd.org/corporate/ca/Guidelines-Anti-Corruption-Integrity-State-Owned-Enterprises.pdf>. дата звернення 15.06.2023).

References

1. Parker, C. (2006). The Compliance Trap : The Moral Message in Responsive Regulatory Enforcement. *Law & Society Review*, 40(3), 591-622.

2. Arlen, J. (1994). The Potentially Perverse Effects of Corporate Criminal Liability. *The Journal of Legal Studies*, 23(2), 832-867.

3. Fairfax, L.M. (2006). The Rhetoric of Corporate Law: The Impact of Stakeholder Rhetoric on Corporate Norms. *The Journal of Corporation Law*, 31, 675-713.

4. Stiglitz, J. (2007). Multinational Corporations: Balancing Rights and Responsibilities. *Proceedings of the ASIL Annual Meeting*, 101, 3-60.

5. Verkhovna Rada of Ukraine. (2003). Commercial Code of Ukraine (Act No. 436-IV, January 16). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> [in Ukrainian]

6. Verkhovna Rada of Ukraine. (2022). About joint stock companies (Act No. 2465-IX, July 27). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20> [in Ukrainian]

7. Verkhovna Rada of Ukraine. (2000). About banks and banking (Act No. 2121-III, December 7). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14> [in Ukrainian]

8. National bank of Ukraine. (2018). On the approval of the Regulation on the organization of the risk management system in Ukrainian banks and banking groups (Act No. 64, June 11). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0064500-18> [in Ukrainian]

9. Basel Committee on Banking Supervision (2005). Compliance and the compliance function in banks. URL: <https://www.bis.org/publ/bcbs113.htm>.

10. Muchlinski, P.T. (2021). *Multinational Enterprises and the Law*. 3rd ed. Oxford : Oxford University Press.

11. National bank of Ukraine. (2023). On the definition of systemically important banks (Act No. 95-rsh, March 8). Retrieved from https://bank.gov.ua/ua/legislation/Decision_08032023_95-rsh [in Ukrainian]

12. National bank of Ukraine. (2014). On the approval of the Regulation on the procedure for determining systemically important banks (Act No. 863, December 25). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0863500-14#n11> [in Ukrainian]

13. Organization for Economic Co-operation and Development (2019). Guidelines on Anti-Corruption and Integrity in State-Owned Enterprises. URL: <https://www.oecd.org/corporate/ca/Guidelines-Anti-Corruption-Integrity-State-Owned-Enterprises.pdf>.

Стаття надійшла до редакції 19.05.2023

Прийнята до публікації 23.05.2023